

OCHRANA A ZÁCHRANA OKEN HISTORICKÝCH OBJEKTŮ

Petr Švamberg

Mým úkolem, Vážení, je vnést alespoň malou část osvěty do problematiky okenních výplní historických staveb. Zkušenost nám říká, že výplním okenních otvorů, pokud jsou to jednoduché skleněné tabule a ne vitráže, se věnuje při rekonstrukcích staveb a renovačních zásazích vůbec, pozornost pramalá. Při každém takovém zásahu se manipulací s okenními křídly část zachovalých původních skel rozbije. Praxe je taková, že se postupuje nejjednodušším a nejlevnějším směrem – tedy poškozené původní sklo se vymění za zdravé, avšak soudobé sklo, vyráběné již jinou technologií. Toto sklo je sice nejlevnější variantou, ale má také jiný vzhled. Takovýto zásah do okenních výplní v součtu oken na celé historické budově mění zákonitě její vzhled, tudíž degraduje svým způsobem práci ostatních řemesel a firem, které se na eventuelní rekonstrukci podílejí, ale hlavně finální výsledek celého společného snažení – historická výpověď objektu – je po vizuální stránce zkreslena.

Přivřením očí nad touto skutečností při závěrečné kolaudaci se tato dosti závažná změna na objektu posvětí, a takto obvykle postupujeme již celá desetiletí. Dopouštíme se tím výrazné deformace vzhledových a materiálových informací, které nám byly svěřeny k zachování pro generace příští. Pakliže se takovéto přivírání očí děje častěji a zároveň i v jiných materiálech či řemeslech – ať už se jedná o krytiny, změnu použitého dřeva, způsoby nátěru a další – dopouštíme se tím mnohdy nevratné chyby, která bude provázet rekonstruovaný objekt již navždy.

Dovolte mi konstatovat, že chvalitebným trendem poslední doby je vyvarovat se chyb, zachovat materiály původní a při nahrazování stavebních prvků a materiálů použít materiál takový, který ctí původní technologie jeho výroby či zhotovení. Tolik ke smyslu tohoto vystoupení.

Okenní sklo, jak se s ním setkáváme, má v podstatě tři různé podoby. To nejstarší se vyrábělo ručně, foukáním ve sklářských hutích. Tento způsob výroby datujeme od středověku až do přelomu 19. a 20. století. Změna technologie výroby plochého skla nastává ve II. polovině 19. století se změnou paliva ve sklářských pecích. Nástup plynu způsobuje nejen ohřev na vyšší teploty, ale i stálost výroby, což průmyslový způsob výroby vyžaduje. Z pecí, ve kterých se taví sklo takto nepřetržitě, se také skleněná tabule táhne kontinuálně. Je tažena ocelovými válci, které sklu dodávají charakteristické vlny. Tento způsob výroby ruční výrobu úplně vytlačí. Naprostý konec tohoto druhého typu výroby zaznamenáváme v době let 20. století, kdy příliv zahraničního kapitálu likviduje všechny naše sklárny s touto výrobou a všechno ploché sklo je k nám dováženo ze zahraničí. Tato forma šíření silné ekonomiky je známá podle amerického modelu: „Když budete něco potřebovat, my vám to prodáme“.

Přílivem levného skla jednoho typu je dána ztráta rozmanitosti výroby a na trhu je tudíž pouze jeden druh skla, který se podle způsobu výroby nazývá FLOAT. Této přehnané nabídce na trhu se bohužel přizpůsobuje poptávka. Je to sklo úžasné, levné, čiré, zrcadlově rovné, avšak pro naše potřeby naprosto nevhodné. Okna historických objektů, zasklená tímto sklem, působí naprosto mrtvě, stavba má najednou jakoby „slepé oči“. Neváhám připodobnit toto nové zrcadlové sklo k napnuté plastové fólii. Kdykoli se rozhlédnete kolem sebe, sami najdete desítky příkladů a dáte mi za pravdu.

Probereme-li si tedy možnosti, jaké nám zbývají za výše popsané současné situace při záchraně starých skel, vidíme, že jsme téměř ve slepé uličce. Jde nám o to zachránit či nahradit první dva popsané druhy tabulového skla a třetímu se vyhnout.

Možnosti jsou asi tyto: vzhledem k tomu, že tažené sklo Fourcoulte se již nevyrábí ani nedovází, můžeme jej získat dvěma způsoby:

- 1) Občas se najde u někoho malá zásoba ze starých časů na skleník či podobně, ale na to se nedá spoléhat.
- 2) Druhý způsob je reálnější. Celá řada firem dnes u nás vyrábí, dodává a montuje plastová okna. Tudíž původní okna dřevěná s taženým sklem demontuje a likviduje. Má-li o taková okna někdo zájem, stačí se domluvit, a ještě zbaví firmu starostí „kam s ním“. Rozříznutím rámu a jeho podélným roztažením se snadno získá tabule skla nepoškozená a celá.

Horší situace je s náhradou skla ručně foukaného. Bylo vždy tenké, křehké, plné nerovností, někdy nazelenalé. Takové sklo lze koupit – je možno jej dovézt ze zahraničí. Má ale bohužel pro nás jeden velký nedostatek – vysokou cenu. Existuje však možnost sehnat sklo tuzemské provenience, jež velmi zdařile imituje všechny nerovnosti a vlastnosti tohoto ručně foukaného skla. Technologie výroby tohoto skla je sice ošetřena Ústavem pro ochranu průmyslového vlastnictví, ale přiznejme si, že sklo může být tvarováno zase jen ohněm. Nazelenalá varianta tohoto zdařilého skla dokonce obsahuje velmi dobrý UV filtr, což je potvrzeno zkouškami Optických laboratoří Akademie věd. V neposlední řadě pro toto sklo hovoří i jeho cena. Je totiž až 5x nižší, než sklo zahraniční. Památkové objekty s použitím tohoto skla získávají takřka původní tvář a řeklo by se i duši (jako například barokní zámek v Bečvárech, nebo barokní kaple Šlechticů na Pražském hradě).

Zasklení v dřevěných rámech je obvykle do polodrážky (tzv. falce) sklenářským tmelem. V poslední době někteří investoři, kterým záleží i na detailu, žádají zasklení tmelem barevně přizpůsobeným povrchové úpravě okenních křídel. Vzhledem k tomu, že jak známo dřevo stále pracuje, měl by se vlastník objektu o dřevěné prvky stavby stále starat a ošetřovat je, ať už se jedná o nátěry, či opravy zvětralého nebo vypadlého tmelu. Jen tak mohou taková okna přežít i staletí.

Při rekonstrukcích, výměně či záchraně starých původních prvků stavby (tedy nejen oken) se časem vždy projeví, s jakou zodpovědností a citem byly provedeny všechny práce. Nejen vitráže, ale i takovéto jednoduché zasklení oken historických objektů by se mělo zadat zodpovědným a osvědčeným firmám, jinak trend likvidace starých a výroby nových oken časem způsobí nevratné dalekosáhlé škody. V zájmu naplnění smyslu naší společné snahy stojí za to informovaně se zabývat i takovým detailem, jako je okno, protože historické památky, které nás vychovaly, nás provázejí celý život a budou provázet ještě mnoho generací po nás.

Petr Švamberg
umělecký sklenář
Čekanice 43, 390 02 Tábor
Mobil: 608 281 400